

А.А. Артюшенко
студ. IV курсу
спеціальність «Право»
Науковий керівник: ст. викл. І.О. Голоденко

ЕЛЕКТРОННЕ ЛИСТУВАННЯ ЯК ДОКАЗ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Жоден громадянин на сьогодні не уявляє своє життя без гаджетів та смартфонів. Листування та повідомлення здійснюються не в паперовому вигляді, а в електронному, що зумовлює неоднакове ставлення до використання електронних листів як доказів в цивільному судочинстві.

Згідно ст. 100 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК) «...електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі» [1]. Але, закріплення можливості використання електронного листування як доказу, ще не означає його безпроблемне використання та допущення суддею до доказової бази. З'являються проблеми, як встановити достовірність електронного листування, яка процедура повинна бути задіяна для цього, та яка відмінність встановлення достовірності електронного листуванням в різних спірних правовідносинах.

Варто зазначити, що застосування електронних доказів в цивільному судочинстві є досі дискусійним, як в теорії, так і на практиці.

Незважаючи на те, що ЦПК України дає визначення електронних доказів, як засобу доказування серед вчених відсутня однотайність думок щодо визначення поняття «електронні докази».

Як зазначає М.О. Гетманцев «...Електронні засоби доказування як самостійний вид виділяються на підставі особливостей носія такої інформації» [2, с. 19]. На думку А.Ю. Каламайко «...Електронні засоби доказування – це передбачені законом процесуальні форми залучення текстової, звукової та візуальної інформації, яка створена та збережена за допомогою технічних та програмних засобів» [3, с. 128]. Ю.С. Павлова у своєму дисертаційному дослідженні запропонувала наступне визначення електронного доказу: «... будь-яка інформація, представлена в електронній формі, що має значення для встановлення фактів предмета доказування в процесі розгляду й вирішення цивільної справи, дослідження якої здійснюється за допомогою спеціальних програмно-технічних засобів» [4, с. 10].

Таким чином, можна зробити висновок, що доказове значення має саме джерело (носій) інформації. Сама інформація може бути у формі письмових знаків, звукової та візуальної інформації, у комбінованому вигляді.

Статтею 101 ЦПК України встановлено, що електронні докази подаються в оригіналі або в електронній копії, засвідченій електронним підписом, прирівняним до власноручного підпису відповідно до Закону України «Про електронні довірчі послуги» [5]. В Ухвалі Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 06.08.2014 р. у справі №6–6328св14 суд касаційної інстанції зазначив: «...Електронний підпис є обов'язковим реквізитом електронного документа, який використовується для ідентифікації автора та/або підписувача електронного документа іншими суб'єктами електронного документообігу. Листування фізичних осіб, яке здійснюється шляхом використання електронної пошти, до таких документів не належить. Отже, немає потреби посвідчувати електронні листи ЕЦП» [6].

Але згодом з'явилися нові погляди, які диктували, що роздруківка з електронної скриньки не може вважатися належним доказом, оскільки неможливо ідентифікувати вміст електронного

листа, незрозуміло, на яку електронну пошту було здійснено відправлення, а також неможливо визначити, чи був надісланий файл підписаним електронним цифровим підписом. Однак у Постанові ВС від 27.11.2018 р. колегія суддів зробила протилежний висновок, зазначивши, «... що висновки судів щодо неналежності роздруківок електронного листування суперечать приписам ст. 8 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» [7], оскільки сила електронного документа як доказу не може бути заперечена виключно через те, що він має електронну форму та додатково не підтверджується показаннями свідків (учасників листування). З іншої сторони, як свідчить практика, навіть наявність ЕЦП не гарантує, що лист був надісланий відповідною особою, бо існують підробки таких підписів» [8].

Більш цікавою є ситуація в сімейних спорах, де учасники часто бажають використовувати електронні листування через месенджери, в яких звісно ніяких ЕЦП не прикріплюються. Для фіксування електронного доказу переважно робиться його електронна копія, яка часто має форму скріншота. Тобто скріншот – не оригінал документу, а лише форма фіксування електронного доказу. Тому, така копія має бути засвідчена електронним цифровим підписом особи, яка її подає [9]. Також можна подавати роздрукований скріншот, як паперову копію електронного доказу – засвідчений підписом і з вказаною датою. Проте, з'являються нові проблеми: як ідентифікувати особу, з якою йшло листування, та що робити, якщо переписка буде видалена або відредагована?

Судами України застосовуються різні підходи до оцінки роздруківок електронних листів в якості доказів. Деякі суди задовольняються тим, що сторона спору надає листування зі своїм опонентом в такому об'ємі, щоб із суті листів було чітко зрозуміло, що листування йшло саме між сторонами суперечки, і розглядають такі роздруківки як докази в сукупності з іншими доказами. Буває цього недостатньо, тоді проводяться комп'ютерно-технічні експертизи на предмет дослідження електронної пошти. Проведення такої експертизи регламентується Законом України «Про судову експертизу» [10], Інструкцією про призначення і проведення судових експертиз і експертних досліджень з урахуванням

Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки і призначення судових експертиз і експертних досліджень [11].

В кожному випадку судді вирішують про допустимість електронного листування як доказу, наприклад, в 2020 році Верховний суд (справа № 753/10840/19) прийняв електронне листування як допустимий доказ для підтвердження погроз від колишнього чоловіка, а саме «... скріншоти повідомлень з телефону та планшету, роздруківки з Viber, які суд першої інстанції, з яким погодився апеляційний суд, вважав належними та допустимими доказами, які досліджені судами у їх сукупності та яким надана належна правова оцінка. На підставі чого, встановив, що зміст конкретних фраз, лексики та характеру використання мовних засобів, які колишній чоловік застосовує у переписці з колишньою дружиною та малолітнім сином, дає підстави для висновку, що його дії слід кваліфікувати як домашнє насильство у формі психологічного насильства» [12].

Така ж ситуація буває при вирішенні справ в сфері приймання-передачі робіт: Верховний Суд (Постанова від 27.11.2018 № 914/2505/17) констатував, що «... Обмін сторонами інформацією при виконанні договірних зобов'язань шляхом надсилання електронних листів уже давно став частиною ділових звичаїв в Україні», «здійснення електронної переписки як усталеного звичаю ділового обороту в Україні, що не вимагає договірного врегулювання та визнається цивільним звичаєм за статтею 7 ЦК України». «... Суди першої та апеляційної інстанцій вирішили, що електронне листування не підтверджує факт приймання-передачі робіт. Натомість Верховний Суд врахував, що сторони не заперечували належність їх працівникам електронних адрес, використаних в листуванні. З огляду на це, Верховний Суд дійшов висновку, що електронне листування можна використовувати у доказуванні» [13].

Отже, питання про допустимість електронного листування як доказу невичерпне, бо неможливо визначити точний перелік вимог для такого листування в усіх спірних правовідносинах. Зрозуміло одне, в час, коли велика частина суспільного життя проходить онлайн, а месенджери замінюють пошту та дзвінки, треба розробляти та деталізувати правове регулювання електронних доказів, а саме електронного листування.

Список використаної літератури

1. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення 15.05.2020 р.);
2. Гетманцев М. Електронні докази в цивільному процесі: практика застосування новел законодавства. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/2/5.pdf> (дата звернення 17.05.2022 р.);
3. Каламайко А.Ю. Місце електронних засобів доказування та окремі питання їх використання в цивільному процесі. URL: file:///C:/Users/user/Downloads/apir_2015_2_23.pdf
4. Павлова Ю.С. Електронний документ як джерело доказів у цивільному процесі. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/11724/Павлова%20Ю.С..pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення 17.05.2020 р.);
5. Про електронні довірчі послуги : Закон України від 15.10.2017 р. № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19?find=1&text=електронна+копія#Text> (дата звернення – 09.05.2022 р.)
6. Електронні докази в суді: вирішення проблем доказування чи поле для фальсифікацій. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/>
7. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України № 851-IV від 22.05.2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення 16.05.2020).
8. Постанова Верховного Суду від 27.11.2018 р. № 914/2505/17. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=78450568&red=100003870f907ba7c45a9e63ceb4425d75304&d=5>
9. Рішення Господарського суду Харківської області від 06.09.2021 р. № 922/1881/21. URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/99447516/> (дата звернення 17.05.2022 р.);
10. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/4038-12> (дата звернення 09.05.2022 р.);
11. Інструкція про призначення і проведення судових експертиз і експертних досліджень з урахуванням Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки і призначення судових експертиз і експертних досліджень : Наказ Міністерства Юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/z0705-98> (дата звернення 09.05.2022 р.);
12. Постанова Верховного Суду від 13 липня 2020 року № 753/10840/19. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=90385050&red=100003f71a6e5ec4dff7a575c38330807b6b30&d=5> (дата звернення – 17.05.2022 р.);
13. Постанова Верховного Суду. Касаційний господарський суд від 27.11.2018 р. № 914/2505/17. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/78450568> (дата звернення – 17.05.2022 р.).